

VERSLAG
VAN DE, TIJDENS DEN
VEETYPHUS,

onder opzigt der Regering gedane

PROEFNEMING,

DOOR

ARIE PAARLBERG,

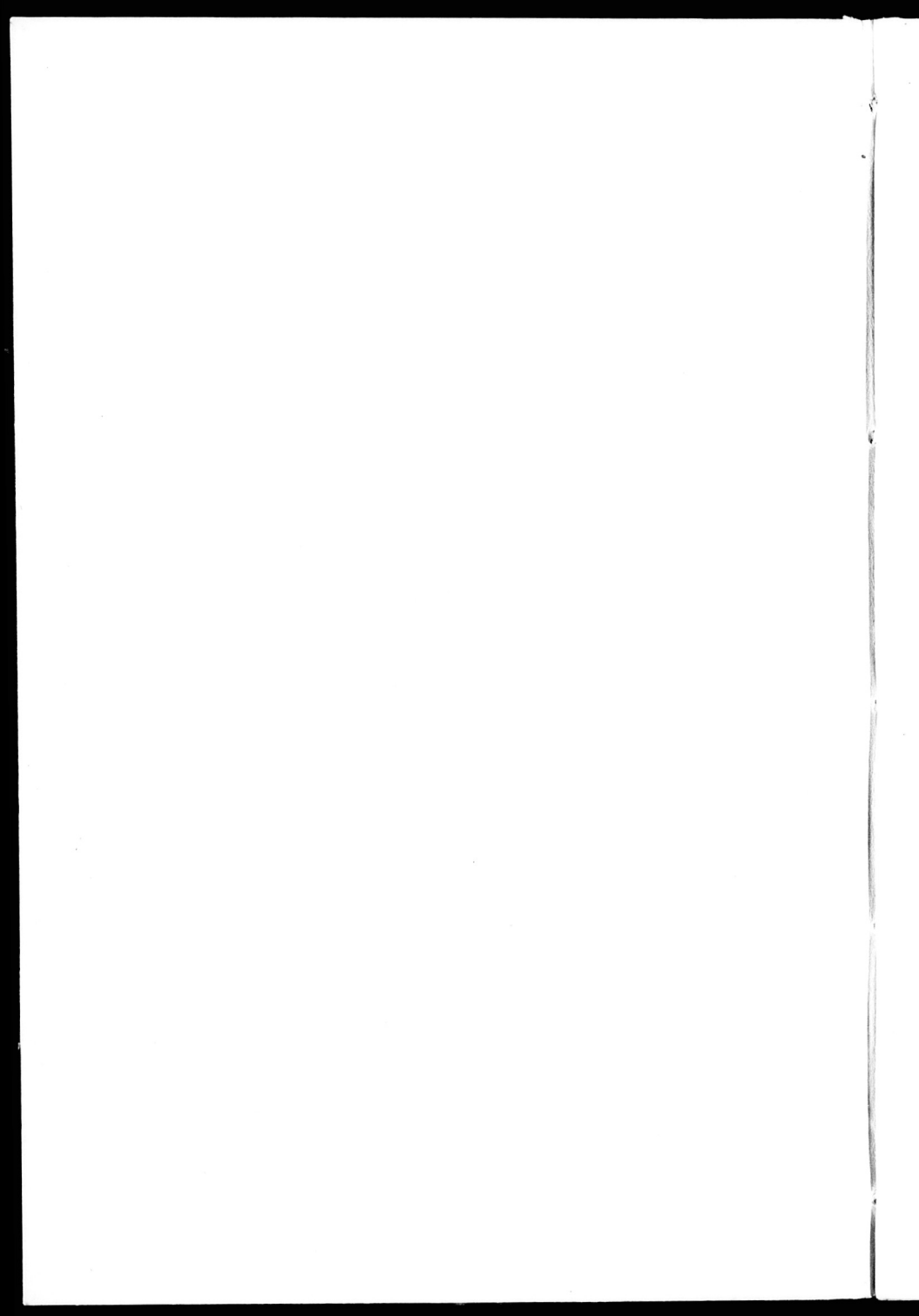
vroeger veehouder en landbouwer in den Wieringerwaard, (provincie
Noord-Holland), thans rentenier te den Helder.

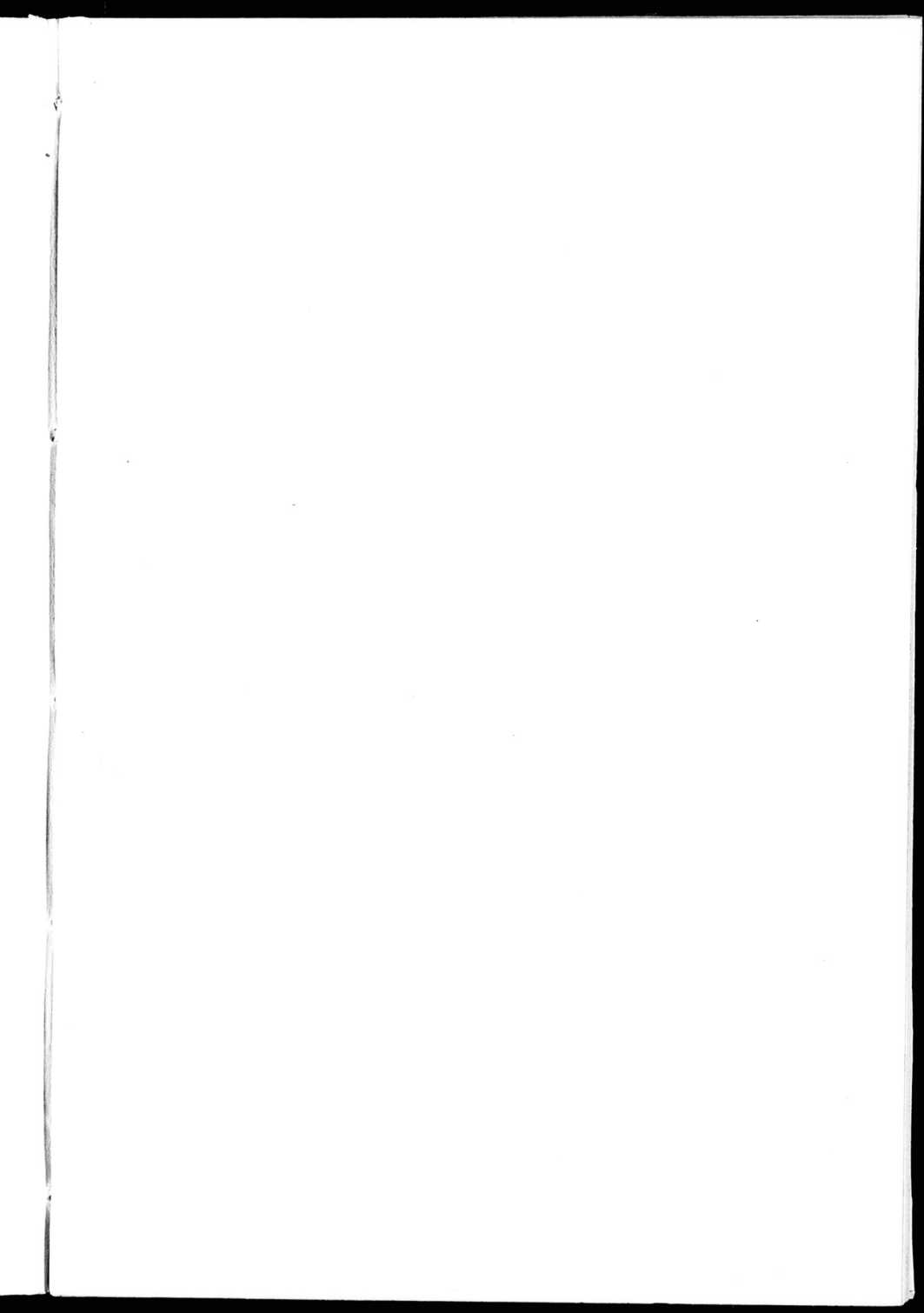
Gedrukt voor rekening van den Schrijver.

AMSTERDAM,
W. H. KIRBERGER,
1868.

C

2611

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

2912 864 6

C 261

v u / c 2611

VERSLAG

VAN DE, TIJDENS DEN

VEETYPHUS,

onder opzigt der Regering gedane

PROEFNEMING,

DOOR

ARIE PAARLBERG,

Vroeger veehouder en landbouwer in den Wieringerwaard (Provincie Noord-Holland), thans rentenier te Den Helder.

Gedrukt voor rekening van den Schrijver.

AMSTERDAM,
W. H. KIRBERGER.
1868.

Bij den aanvang van dit mijn Verslag moet ik allereerst in herinnering brengen, dat de Veetyphus in de 17de eeuw ons vaderland verschrikkelijk heeft geteisterd, en bijzonder de Provincie Noord-Holland door die ramp zwaar werd bezocht. Voor zoover ik de geschiedenis kan nagaan, is de typhus in ons vaderland uitgebroken in het jaar 1713 en heeft sedert dien tijd, met tusschenpoozen van eenige jaren, hier en daar vreeselijk gewoed tot het jaar 1785.

In het jaar 1744 heeft onze Regering eene aanzienlijke premie uitgelooft voor de uitvinding van eenig geneesmiddel; doch, ofschoon er eene ontelbare menigte recepten waren ingekomen bij de Staten-Generaal, bleek echter, dat geen derzelve eene proefhoudende remedie in zich bevatte.

Toen in het jaar 1769 bovengemelde ziekte weder in Noord-Holland uitbrak, woedde zij geweldig en bijna zonder ophouden, tot het jaar 1785.

Het district Alkmaar, in 1769 van rondom door haar aangetast wordende, moest ook, in het bijzonder het dorp Warmenhuizen, haar offers brengen. Destijds bevond zich in dit dorp, dat twee uren benoorden de zoo even genoemde stad ligt, een boerenknecht, met name Arie Kroon, die in vele zaken een zeer opmerkzaam persoon was. Vermoedende dat er eenige kenmerken aan de beesten waren op te sporen, waaruit kon gezien worden, welke beesten aan de pestziekte zouden sterven en welke niet, en na vele vergelijkingen vermeenende die kenteekenen gevonden te hebben, kocht deze Arie Kroon twee koeijen tegen zeventig gulden het stuk, en plaatste deze, ten einde eene proef te nemen, in eenen geïnfecteerden stal.

Deze beesten werden een weinig ziek, doch herstelden, waarop hij ze verkocht tegen vierhonderd gulden het stuk. Hierdoor aangespoord en versterkt in zijne wetenschap, kocht hij vier beesten, plaatste ze weder bij anderen die ziek waren, en ook deze werden maar zeer weinig ongesteld, en later door hem verkocht tegen zeshonderd gulden het stuk. Op deze wijze voortgaande met beesten aan te koopen en weder te verkopen, werd hij weldra in staat gesteld om huis en landerij aan te koopen en eene eigen boerderij te houden.

Later kocht hij meermalen voor dezen en genen, die door de veepest verarmd waren geworden, koeijen aan, welke niet aan de ziekte zouden sterven; doch dit deed hij zonder daarvoor iets te willen vorderen. Evenwel wilde hij zijne wetenschap aan niemand openbaren, hoezeer hem daarvoor van tijd tot tijd zeer veel geld werd aangeboden. Hij was, zoo als mijne ouders mij medege-deeld hebben, in het jaar 1783 gehuwd, doch zijn hu-

welijk bleef kinderloos; hij was een volle broeder van mijn moeders vader, ik werd naar zijn naam genoemd, en ook zijn lieveling, die, zoo als ik nog zeer goed weet, als kind veel van hem kreeg. Hij had inmiddels aan mijne ouders beloofd dat, wanneer ik tot mijne verstandelijke jaren zou gekomen zijn, hij aan mij zijne wetenschap wilde mededeelen. Maar, toen ik nog geen negen jaren oud was, stierf hij onverwacht, en zijne wetenschap daalde met hem ten grave. Mijne ouders, die eenige koeijen van hem gekocht of geërfd hadden, die zij zeer zorgvuldig bewaarden, hoorde ik meermalen zeggen, wanneer één van die beesten kalverde en het jong een kuikalf was, dat het moest worden aangehouden voor de „fokkerij”; „want,” voegden zij er dan bij: „dat is er een van de soort van oom Kroon, dat niet aan de pest-ziekte sterft.” Door dit gezegde werd bij mij de eerste belangstelling gewekt, zoo dat ik die beesten al spoedig zeer naauwkeurig beschouwde, en beproefde of ik die kenmerken welligt kon uitvinden. Veertien jaren oud zijnde, moest ik op zeker stuk land 7 koeijen melken, en wel des morgens en des avonds. Het gebeurde mij toen op een melkenstijd, terwijl er twee van de zogenoemde kroontjes bij de koeijen waren, dat mijn oog viel op eenige kenteekenen, die de andere 5 koeijen niet hadden; en daar mijn vader op een ander stuk land nog 13 of 14 melkkoeijen had, bij welke ook 5 zogenoemde kroontjes waren, zoo onderzocht ik, eenige dagen later, of ik ook aan deze dezelfde kenmerken kon vinden, en tot mijne groote vreugde kwamen de kenteekenen met die van de twee bovengenoemden overeen. Nu zeide ik, vol vreugde, tot mijn vader, dat ik dacht achter het geheim

van oom Kroon te zijn; doch, hoezeer ik hem die kenmerken aanweees, die aan de andere beesten, welke in dezelfde weide liepen, niet waren te vinden, antwoordde hij mij, dat het toch die kenmerken niet zouden zijn, waaraan oom zien kon, welke beesten niet aan veepest stierven. Er hadden al zoo veel honderden en duizenden menschen naar gezocht en gekeken, en hij oordeelde dat het geheim niet weder zou uitgevonden worden.

Als jongeling van 14 jaren stelde ik mij toen tevreden met de gedachte: wanneer ik zelf eens eene boerderij mag krijgen, dan wil ik toch die soort van vee aankopen, want als de veepest dan weder uitbreekt, en het dezelfde ziekte is, welke in 1700 geheerscht heeft, dan zal ik er onder mijn vee waarschijnlijk geen hinder van hebben. Evenwel was ik toen voor mij zelven nog niet ten volle verzekerd, dat hetgeen ik gevonden had, de regte kenmerken waren, waaraan mijn peet-oom zijne wetenschap toetste, daar er in die jaren geene ziekte onder het rundvee voorkwam, en ik dus ook niet in de gelegenheid was om aan gebeterde beesten te zien, of zij een of meer der aan mij bewuste kenmerken bezaten. Maar toen de veetyphus in het jaar 1865 in ons vaderland uitbrak, werd ik zeer begeerig de gebeterde beesten te bezien, en te onderzoeken of zij de aan mij bewuste kenmerken hadden. Doch ten eerste werd ik daarvan teruggehouden door het gerucht, hetwelk zeer spoedig in Noord-Holland was doorgedrongen, dat, door een verbod van de Regering, het aan niemand geoorloofd was, in de geïnfecteerde stallen te komen. Ten tweede werd ik terug gehouden door de omstandigheid, dat ik in de omstreken van Zuid-Holland, waar de vee-

typhus heerschte, geen enkelen vriend of bekende had, die mij ter bereiking van mijn doel zoude kunnen helpen. Ten derde hoorde ik dat het eene geheel andere pestziekte was dan die, welke in de 17de eeuw heerschte. Hierdoor werd ik opgewekt en van gedachten dat, wanneer de beesten reeds ziek waren, ik ook wel zou kunnen zien, welke er van zouden sterven en welke niet, namelijk, indien het dezelfde ziekte was, die in de 17de eeuw plaats had in ons vaderland. Doch bij later onderzoek en ondervinding is mij gebleken, dat zulks het geval niet was, ja zelfs niet, wanneer de beesten schijnbaar gezond zijn en eenige dagen daarna zich de ziekte in hen openbaart, omdat bij vele zieken die teekenen zich vertoonen. Op den 30sten Mei 1866 ontving ik ten mijnen huize den predikant Notten, van Hazerswoude. Ik vroeg ZEerw. hoe het in zijne gemeente met den vee-typhus was en hoeveel percent daar herstelde, wanneer er een stal of koppel beesten door den typhus werd aangetast, en hoe lang het duurde eer de zaak beslist was? Hij antwoordde mij, dat het bij het eene of andere koppel zeer veel verschilde, „want,” zeide ZEerw. „er is een lidmaat mijner gemeente, welke 30 zieke koeijen heeft gehad, waarvan er maar 2 zijn gestorven; terwijl zijn buurman, die ook 30 zieke beesten had, er 28 heeft verloren.” Hierop vroeg ik ZEerw. of hij wist, of die menschen altijd hun eigen vee aanfokte, en ook, of ieder zijn eigen stier gebruikte en uit hetzelfde koppel aankweekte? Hiervan wist ZEerw. echter niets. Nu verklaarde ik den predikant, dat ik de vaste overtuiging had, dat bijaldien het dezelfde ziekte onder het rundvee was, welke in de 17de eeuw geheerscht heeft,

ik dan wel zien kon, welke beesten daaraan niet zouden sterven, en dat ik, om mij zelve hiervan meer te vergewissen, wel eens spoedig in zijne gemeente zoude komen, ten einde eenige beesten in oogenschouw te nemen. Eene ligte ongesteldheid echter, die drie weken aanhield, verhinderde mij derwaarts te gaan; en toen ik geheel hersteld was, brak daar ter plaatse de cholera uit, zoodat ik eerst in het laatst van de maand Augustus naar Hazerswoude ging, om te zien of mijne overtuiging aangaande die kenmerken der beesten gegrond was. Te Hazerswoude gekomen, ging ik bij een ouderling der Gereformeerde gemeente, dien ik mijne komst en begeerte bekend maakte, en werd door dezen zeer welwillend gebragt bij een veehouder, genaamd S. Beek, die, reeds eenige maanden geleden, 32 à 33 beesten aan den typhus had verloren en nu nog 22 stuks herstelden bezat met nog 7 aangekochten, welke nog niet ziek geweest waren, en die met elkander in dezelfde weide liepen. Nadat ik dien heer S. Beek mijne komst en begeerte had te kennen gegeven, ging hij met mij naar dat koppel vee. Ik verzoekt hem mij vooruit niet te zeggen of aan te wijzen, welke beesten ziek geweest waren en welke niet, vóórdat ik dezelve goed gezien en mijne uitspraak gedaan had. Nadat ik de beesten één voor één had bezigtigd en gekeurd, bleek het dat ik van de 29 stuks de 22 herstelden had uitgezocht en dat bij de 7 aangekochten geene enkele was, die van mijne kenmerken bezat. Hierdoor overtuigd zijnde, dat het dezelfde pestziekte was, die in de vorige eeuw in ons vaderland geheerscht heeft, ging ik naar dien man, die 28 herstelden van de 30 had overgehouden, om

tegelijk eens te onderzoeken, of die veehouder altijd zijn vee aankweekte uit zijn eigen koppel, en inzonderheid of de stier ook altijd was geteeld uit zijn eigen beesten, hetwelk ik alzoo bevond. Want men moet weten dat, zoo een stier de bedoelde kenmerken bezit en men laat deze voortdurend de beesten voor het fokvee bespringen, het dan genoegzaam bewezen is, dat het ras zóó diep gekruist wordt, dat er geen gevaar bestaat, dat de nakomelingen aan den veetyphus zullen sterven; ja, dat deze zelfs geene vatbaarheid voor den typhus hebben: vooral wanneer ook de koe een weinig van die kenmerken bezit, wordt het eene geslacht na het andere sterker. Nu wilde ik gaarne eene proef nemen met beesten, die nog niet met andere zieke beesten in aanraking geweest waren, maar — hoe dit aan te leggen wist ik niet. Na eenige dagen overwegens, besloot ik om met den heer Lampe, Rijksveearts te Purmerend, te spreken, en ik ging op reis om genoemden heer te raadplegen. Ik vertelde hem mijne zaak en zeide, dat ik zeer gaarne eens in een nog gezond koppel vee, waarvan het denkbaar was, dat de ziekte spoedig onder kon uitbreken, gaan wilde, om daarvan eenige beesten uit te zoeken en te merken, die niet aan de ziekte zouden sterven.

Ook gaf ik den heer Lampe te kennen, dat ik wel genegen was beesten aan te koopen, om met deze, voor mijne rekening, de proef te nemen, door ze bij andere te plaatsen, die lijdende waren aan den veetyphus, en dat wel onder opzigt der Regering. Hierop zeide de heer Lampe: „Omdat de zaak van zoo groot gewigt is en ik uw persoon ken, zoo zal ik u een brief mede-

geven, geadresseerd aan den heer Hengeveld, eersten Rijksveearts te Leiden, die zal u wel te dienste zijn." Hierop ben ik den 28sten September 1866 naar Leiden gegaan en heb mij bij laatstgenoemden heer aangemeld, die mij zeer welwillend en voorkomend heeft ontvangen.

Nadat ik hem den brief overhandigd en hij dien gelezen had, zeide hij: „Dat in zijn ressort geene gelegenheid was om eenige beesten uit te zoeken ten einde de voorgestelde proef te nemen, omdat alle beesten die door den typhus aangetast werden, dadelijk moesten afgemaakt worden. Maar," voegde hij er bij: „ik zal u een brief medegeven aan den burgemeester van Bodegraven; in dat district is nog wel gelegenheid; en ook een brief aan den Rijksveearts te Gouda." Verder zeide mij de heer Hengeveld, nadat wij over het een en ander gesproken hadden en ik hem verteld had, hoe ik achter het geheim gekomen was, dat het ook opgemerkt was van koeijen, die van de longziekte hersteld waren, dat de nakomelingen dier beesten, tot het zevende geslacht, aan die ziekte niet stierven. Ook vroeg mij de heer Hengeveld, of ik het aan een horen zag? waarop ik echter antwoordde: „Waaraan ik het zie, dat houd ik voor mij zelven; maar ik wilde wel eenige beesten, die niet zullen sterven aan den typhus, voor mijne eigen rekening en risico tot eene proefneming aankopen, doch altijd uit eene streek, waar de ziekte nog niet geweest is; anders zou er ligt gezegd of gedacht kunnen worden, dat ik van den typhus herstelde beesten gegeven had. „Dit," zeide de heer Hengeveld, „kan en mag niet; want er mag geen beest over de lijn van afsluiting." Ik antwoordde hem: „Ja, het kan wèl, wanneer ik dispensatie aanvraag

bij den Minister, of ik zulks mag doen tot proefneming; want het is in het belang van onzen Nederlandschen vee-stapel." „Nu," zeide hij, „over 10 of 11 dagen spreek ik den Minister, dan zal ik het ZExc. voorstellen en u berigt geven. Dit berigt wachtte ik eenige weken, doch — te vergeefs

Den 29 September 1866 reisde ik van Leiden naar Bodegraven. Mij aangemeld hebbende bij den burgemeester van Dam, die mij zeer voorkomend ontving, was het intusschen avond geworden, en ik ging dus den volgenden dag met ZEA. naar een veehouder, genaamd Albertus Filippus Komen, die toen ook reeds eenige beesten had verloren en nog op dit oogenblik 5 zieken had. Bij dezen veehouder heb ik 7 beesten van de 23 stuks uitgezocht, en bij Jakob Baalde, die ook reeds één zieke had, zocht ik uit een koppel van 18 stuks 3 uit, die niet aan den typhus moesten sterven. Doch, van de uitkomst dezer proef heb ik tot nu toe geen officieel berigt gehad; wel kreeg ik van buiten af een berigt dat niet ongunstig was, hoezeer de ziekte, in beide gemelde koppels, dadelijk in hevigheid is toegenomen. Op dienzelfden dag reisde ik nog naar Gouda, om, op aanbeveling van den heer Hengeveld, mij te vervoe-gen bij den Rijksveearts Overbos, die mij mede zeer wel ontving. Nadat ik hem de reden mijner komst had medegedeeld, bood hij mij dadelijk aan, den volgenden dag per rijtuig naar een veehouder te gaan, met name F. Hoogendoorn, te Hekendorp, die ook voor het eerst een beest aan den typhus lijdende had. Hier liepen 7 melkkoeijen en 4 kalveren aan één koppel, waarvan ik 3 koeijen met één kalf gemerkt heb. Van den 1 Oc-

tober 1866, tot dat de beesten van Hoogendoorn op den stal gingen, was er geen één geval meer voorgekomen. Maar op den 17 December ontving ik een brief van den Rijksveearts Overbos van dezen inhoud: dat hij, naar afspraak, niet eerder had kunnen schrijven, omdat de koeijen van Hoogendoorn naar den stal gingen, en toen ze eenigen tijd hierop hadden gestaan, deed zich weder een geval voor, dat de ziekwording van zijn geheele koppel ten gevolge had. De man lijdt geduchte verliezen, en nog is zijn stal niet geheel doorgeziekt. Van de door u geteekenden zijn 3 hersteld en er is nog geen van gestorven, dus de uitslag is gunstig. — Den volgenden dag was ik te Gouda, alwaar ik van Hoogendoorn zelven vernam, dat ook het kalf hersteld was en al de 4 beesten heel weinig ziek geweest waren, en hij zeide ten slotte: „Nu ben ik overtuigd, dat gij het vooruit aan de beesten zien kunt.” Hier bood de heer Overbos mij aan, meerdere proefnemingen te doen en zeide, dat er in en onder Gouda veel gelegenheid toe was. Dit aanbod was mij zeer aangenaam, ik nam het dus gretig aan. Terstond ging ik met den heer Overbos even buiten de stad in vier kleine stallen, allen bij elkander. In twee er van was de ziekte uitgebroken en daarin heb ik 5 beesten uitgezocht. Maar doordien deze beesten allen spoedig na elkander zijn ziek geworden, heb ik hier de ondervinding opgedaan, wanneer de beesten reeds ziek zijn of schijnbaar gezond, het mij dan onmogelijk was om aan te wijzen, welke beesten er niet aan zouden sterven: om reden dat ik later bij de zieke beesten opmerkte, dat gedurende de ziekte de kenmerken bij den dag veranderen, en ook bij vele beesten, wanneer zij ziek zijn, teekenen

te voorschijn komen, die valsch zijn; waardoor het dus in die kleine stallen niet goed is uitgekomen. En hoewel ik niet zelf van den heer Overbos den uitslag heb vernomen, zoo kan ik evenwel zeer goed gelooven, dat die proefneming niet geheel aan de verwachting voldaan heeft. Vervolgens ben ik in de stad in een kleinen stal van 5 kalfdragende koeijen, toebehoorende aan den heer C. Blom, stalhouder, geweest. Daar heb ik 2 beesten gevonden, die ik voor gansch onvatbaar voor den typhus verklaarde, en één die wel een weinig ziek kon worden, maar er niet aan zoude sterven. Ook van die beesten was een valsch gerucht in den omloop gebracht, namelijk, dat er twee van de drie waren gestorven. En daar ik in het geheel geen berigt van de proef te Gouda, althans niet officieel van den Rijksveearts, ontvangen had, zoo ben ik zes maanden daarna zelf naar Gouda gegaan om met den heer Overbos daarover te spreken. Doch toen ik mij bij dien heer aanmeldde, was hij door drukke bezigheden verhinderd mij te ontvangen; daarbij moest hij ook spoedig de stad uit. Nu ging ik naar den heer C. Blom, die mij zeide, die 5 beesten in April te hebben verkocht, en dat hij van die 2 onvatbare koeijen, 3 kuikalveren had geteeld, welke hij, om de proef er van te nemen, geplaatst had in een stal, waarin reeds verscheidene beesten aan den typhus gestorven en ook nog eenige aan die ziekte lijdende waren. Daár had hij die kalveren eenige weken laten verblijven, doch zij hadden in het minst geene teekenen van den typhus gehad. Ook de kalveren van die 2 andere beesten had hij bij de 3 kalveren in den ziekte-stal geplaatst; maar deze waren in vier dagen tijds aan de ziekte gestorven, en het beest, dat wel ziek

kon worden, doch daaraan niet zou sterven, moest nog kalven toen hij hetzelfde verkocht, en dus kon hij daarvan niets zeggen. Naardien ik nu de vaste overtuiging had, die ik nog heb en die ik hier en daar uitsprak, werd het al zeer spoedig ruchtbaar, dat ik de wetenschap bezat van te kunnen zien, welke beesten *niet* aan den heerschenden veetyphus zouden sterven, waarom ik door verscheidene menschen werd aangespoord mij tot de Regering te wenden.

Ik ging hierover raadplegen met onzen zeer geachten burgemeester, den heer Stakman Bosse, wien de zaak zeer ter harte ging. Deze raadde mij aan, eerst met den Commissaris des Konings in Noord-Holland daarover te spreken, welken raad ik gereedelijk aannam. Zoo ging ik den 9 Februarij 1867 naar Haarlem om bij ZExc. audiëntie te verzoeken, hebbende een aanbevelingsbrief wegens mijn persoon bij mij, opgemaakt door onzen geachten heer burgemeester. Bij ZExc. gekomen zijnde, gaf ik den brief van den burgemeester over. Nadat de heer Commissaris dien gelezen had, vroeg hij mij zoo naar het een en ander en hoe ik aan die opmerking gekomen was? Waarop ik ZExc. alles vertelde en hoe een zamenloop van omstandigheden daartoe had medegewerkt, alsmede dat ik wel genegen zou zijn, om, onder opzigt der Regering, eenige beesten tot proefneming te leveren en alle kosten en risico voor mijne rekening te nemen. Dit kwam ZExc. goed voor, en hij zeide: „dan maar een request opgemaakt aan den Minister, adresseer het aan mij en ik zal het zelf wel aan ZExc. opzenden.” Zoo zond ik dan ook den 11 Februarij 1867 een request op van den volgenden inhoud:

„Dat ik verzocht om 6 stuks gezonde beesten, afkomstig uit eene nog onbesmette landstreek, ten einde te dienen tot proefneming en ten bewijze dat, wanneer de beesten nog volkomen gezond waren, ik zou aanwijzen, welke daarvan niet of weinig ziek zouden worden, waarna zij op een geïnfecteerden stal, onder opzicht der Regering, zouden worden geplaatst; nemende ik alle kosten van vervoer, oppassing en voeding, benevens alle schade en risico voor mijne rekening, mits aan die beesten niets anders mogt worden toegediend dan het gewone voedsel.”

Hierop ontving ik het volgende antwoord van den Minister van Binnenlandsche Zaken:

's Gravenhage, 14 Februarij 1867.

Ik keur het voorstel, mij bij UEd's adres van den 11 dezer gedaan, onder door U gestelde voorwaarden, goed, en verzoek UEd. de beesten tot dat einde over te brengen naar de Rijks-veeartsenijschool te Utrecht. Ik heb den Directeur dier Inrigting, Dr. Wellenberg, van het een en ander kennis gegeven en hem geschreven, dat hij door U tijdig zou worden onderrigt van den dag van aankomst en de wijze van de afzending der beesten. Voor het vervoer verleen ik U, voor zoo ver noodig, dispensatie van art. 2 van 's Konings besluit van 23 October 1865 (*Staatsblad* N° 122) en van 20 December van dat jaar (*Staatsblad* N°. 134).

Deze beschikking moet door U aan den Directeur der

Veeartsenijschool worden afgegeven, bij aankomst der runderen aldaar.

De Minister
van Binnenlandsche Zaken,
(Get.) HEEMSKERK.

Daarop heb ik onder de gemeente den Helder aangekocht vier kalkkoeijen, oud vijf jaren, en ééne guste vaars, oud twee jaren, op het eiland Texel eene kalkkoe, ook vijf jaren oud; welke ik per scheepsgelegenheid tot Amsterdam en verder per spoor naar Utrecht vervoerde, alwaar ik den 26 Februarij 1867 deze beesten aan den Directeur der Veeartsenijschool, Dr. Wellenberg, heb aangeboden, die ze ook in ontvangst nam. Deze runderen werden door hem in twee groepen verdeeld N° 1—3 werden geplaatst op stal N°. 1. In dezen stal, welke een afzonderlijk gedeelte van den paardenstal uitmaakte, waren de vroeger aanwezige runderen ziek geworden, en daarin bevonden zich ook nog 4 beesten, waarvan 2 de ziekte niet gehad hadden en de 2 andere hersteld waren. (Hier dient intusschen opgemerkt te worden, dat de stallen van de Veeartsenijschool op den tijd der proefneming in hooge mate geïnfecteerd waren. De ziekte was onder het aan die Inrigting toebehoorende vee omstreeks half Januarij jl. uitgebroken. Van de 21 stuks vee waren er 16 achtereenvolgend bezweken, de 17de was destijds nog lijdende en is op den 10 Maart gestorven.)

N°. 4—6 werden geplaatst in stal N°. 2. Deze stal had gediend om de door de ziekte aangetaste dieren af te zonderen, en die daarin dan ook voor het grootste gedeelte

zijn gestorven. Het zoo even genoemde rund N°. 17, dat in hevige mate nog lijdende was, werd daarin destijds verpleegd. In die beide stallen werden de beesten geplaatst op het hier en daar verontreinigde ligstroot, hetwelk, om zoo veel mogelijk smetstof te behouden of op te hoopen, niet was weggenomen of opgeruimd. Ook zelfs het hooi, dat door de aanwezige runderen en vooral in stal N°. 2 met slijm en kwijl van het zieke beest bezoedeld was, had men laten liggen. Dit hooi werd door de aangekomen runderen, door honger gedreven, gretig opgegeten, en ten overvloede zij nog opgemerkt, dat van de door de Regering voorgeschreven middelen, die tot voorkoming der ziekte aanbevolen waren, zooals creosoot, carbolzuur, gedurende deze proefneming geen gebruik werd gemaakt.

Alle runderen bleven, niettegenstaande hun voortdurend verblijf in den besmetten dampkring, volkomen gezond. Wel openbaarde zich bij N°. 1, 2 en 3 op den 2^{den} Maart geringe koortsachtige verschijnselen, doch deze waren van zeer voorbijgaanden aard. Reeds op den volgenden dag was de temperatuur der horens en van de ooren, en ook de eetlust goed. Nu werden met mijne toestemming, om de proefneming te bespoedigen, en ik van mijne zaak zeker was, mijne runderen op den 5^{den} Maart met vaste smetstof, door flanellen lappen die doortrokken waren van traanvocht, slijm en kwijl, afkomstig van runderen, waaronder de typhus met een zeer kwaadaardig karakter geheerscht had, getoucheerd. De smetstof werd voorts op de oogen en den neus gelegd, en ten slotte in den mond en de neusgaten gestopt; doch, hoe zeer dit alles ook smetaanbrengend

was, bleven evenwel de runderen gezond. De drie kalveren, die op den 6^{den}, 8sten en 25sten Maart geboren waren, werden mede geplaatst in een hok van stal N°. 1, waarin ook reeds kalveren, die aan de Veeartsenijschool toebehoorden, aan den typhus gestorven waren, en welk hok nog niet was gedesinfecteerd. Daar die kalveren afkomstig waren van eene moeder, die al de kenmerken had van niet te zullen sterven aan den typhus, welke ken teekenen de vader niet had, bezaten zij toch zeer duidelijk de kenmerken, dat zij wel een weinig ziek konden worden, maar niet zouden sterven, hetgeen ook door de uitkomst gebleken is. Bij de 2 eerstgeborenen openbaarde zich, toen zij 3 weken oud waren, eenige verschijnselen van den typhus, hoewel in een zeer ligten graad, die slechts twee dagen duurden en waarbij zij ook de gewone hoeveelheid melk die hun werd toegediend, opdronken. Ook het kalf, dat op den 25sten Maart geboren was, heeft eenige geringe verschijnselen der ziekte gehad, maar altijd de gewone hoeveelheid melk gebruikt. Deze kalveren had ik reeds aan de school ten geschenke gegeven, en de Directeur heeft mij gezegd, dat hij nu in dat ras of die soort van vee wenschte te blijven voorttelen, omdat hij in het volgende jaar ook een stier van die soort had. Op den 4^{den} April 1867 heeft de Directeur, Dr. Wellenberg, juist toen ik naar mijn huis was gegaan om eenige dagen later weder terug te komen, de 6 runderen, die allen aan de grootste besmetting wederstand geboden hadden, ingeënt, en wel drie met eene dragt of séton, eene handbreed achter het schouderblad. Dit was niet alleen strijdig met mijn request, maar ik had ook vooraf aan Dr. Wellenberg ge-

zegd, toen hij daarover vroeger met mij sprak, dat ik zulks niet wilde toestaan, en dat het ook geheel tegen mijn verzoek zou zijn. Toen ik nu op den 6^{den} April weder in de school kwam, bevond ik dat de zes runderen allen zorgvuldig gedekt waren. Geen kwaad vermoedende, vroeg ik den stalknecht, waarom men dit gedaan had? Deze antwoordde mij: „Omdat het wat togtende is;” doch de zaak kwam mij vreemd voor. Op den volgenden dag, toen ik onverwacht in den stal kwam, was het dek van N°. 4 losgeraakt en afgeschoven. Toen zag ik dat het beest eene dragt had achter het schouderblad, en ten overvloede nog dik besmeerd was met kwikzalf. Daarop zeide ik tot den stalknecht: „Nu zie ik waarom de beesten gedekt zijn, zij zijn geënt en dat mogt niet; het was dus omdat ik het niet zien zoude.” De knecht zeide: „Ja, ze zijn geënt;” en hij scheen er verlegen over, dat het dek van eene der koeijen was afgeraakt en hij zulks niet vroegtijdig genoeg gezien had. Dat ik mij over den toestand der beesten verontwaardigd gevoelde, is duidelijk. Ik meldde mij bij den Directeur aan, en vroeg hem, waarom hij die zes beesten had ingeënt, en zeide tegelijk, dat ik inzag, dat er ten minste drie van dood moesten, om de proefneming te doen mislukken. De Directeur verschoonde zich met te zeggen, dat hij zulks gedaan had om zeker te zijn dat het geene gebeterden waren; hoezeer de burgemeester van den Helder de herkomst van ieder beest, benevens eene verklaring van ieder persoon had gegeven, hoe zij ze gefokt hadden en dat zij nimmer met besmet vee in aanraking waren geweest. Het gevolg was dan ook, dat er drie van de zes zijn gestorven.

Voor meerdere proeven werd ik door den Directeur, Dr. Wellenberg, uit naam van den Minister verzocht, om aan de Veeartsenijschool te leveren drie tweejarige guste vaarzen, die mijne kenteekenen niet hadden en die dus, besmet zijnde, ziek worden en sterven zouden; maar tevens werd mij verboden, bij een veehouder in den stal te gaan.

Alhoewel dit nu zeer moeilijk was, ten eerste, omdat ik dus zelf den aankoop niet doen kon; ten tweede omdat juist 2jarige guste vaarzen in dit jaarsaizoen in de gemeente den Helder zeer weinig voorkwamen, zoo nam ik de opdracht toch aan.

Ik droeg de uitvoering dezer commissie op aan mijn zoon, C. Paarlberg, die op den 14^{den} Maart naar het Koegras ging, ten einde die beesten te zoeken en te koopen; ik moest dit wagen, want daar ik mijn zoon nog maar korten tijd te voren onderrigt had gegeven, kende hij de zaak nog niet zóó bij ondervinding als ik. Thans rees er echter weder een bezwaar op. Toen namelijk C. Paarlberg op het Koegras kwam, ontmoette hij Foreest, die hem, als opzigter voor zijn broeder, verzocht, bij niemand op het Koegras in een stal te gaan. Nu moet men weten, dat het Koegras het $\frac{4}{5}$ gedeelte van den veestapel der gemeente den Helder bevat en dus de zaak door dit verzoek nog moeilijker werd gemaakt.

Eindelijk had mijn zoon echter 2 beesten gevonden en gekocht, waarop hij zich naar het eiland Texel begaf, alwaar de heer Kiewiet hem welwillend een beest afstond. Toen ik mijn zoon sprak, zeide hij: „Ik heb er nu 3, doch ik wenschte wel dat ze wat klaarder waren, althans 2 er van; maar ik kon geene andere krijgen en

had geene keus." Nadat ik de beesten had ontvangen en gezien, moest ik ten volle met mijn zoon instemmen, dat één er van zekerlijk, wanneer het besmet werd, zoude sterven, hoogstwaarschijnlijk twee; „maar van de derde," zeide ik, „moet dan maar opgegeven worden, dat hij wel hard ziek zou worden, doch waarschijnlijk niet sterven." Bij de aankomst aan de school te Utrecht gaf ik te kennen, dat N°. 7 wel hard ziek zoude worden, doch dat er voor een doodelijken afloop bij mij eenige twijfel bestond; dat echter N°. 8 zekerlijk zoude sterven en, zoo ik meende, ook N°. 9.

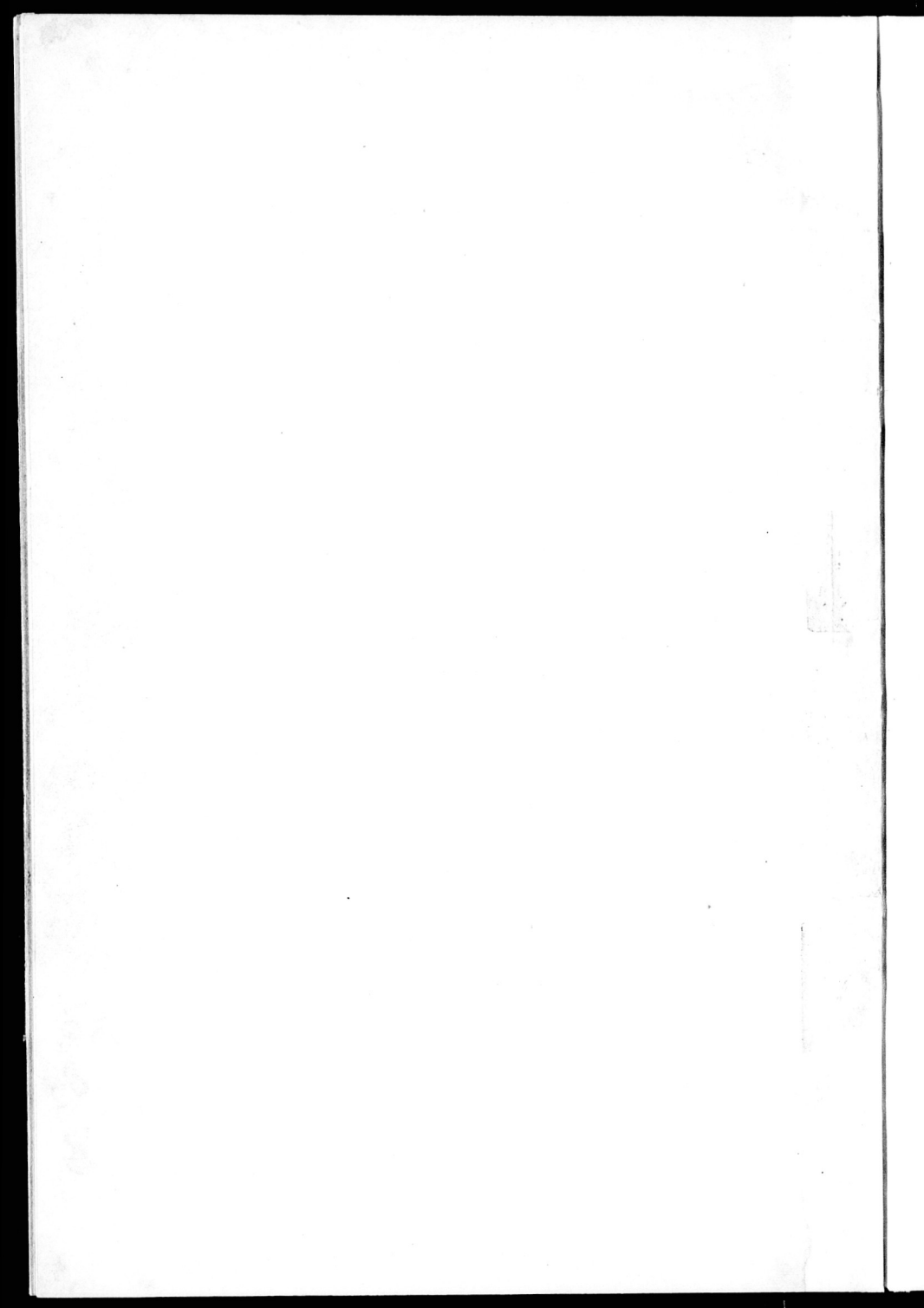
N°. 8 is gestorven; N°. 7 en 9 zijn beiden wel hard ziek geweest, doch weder hersteld, zoodat er één in plaats van 2 zijn gestorven.

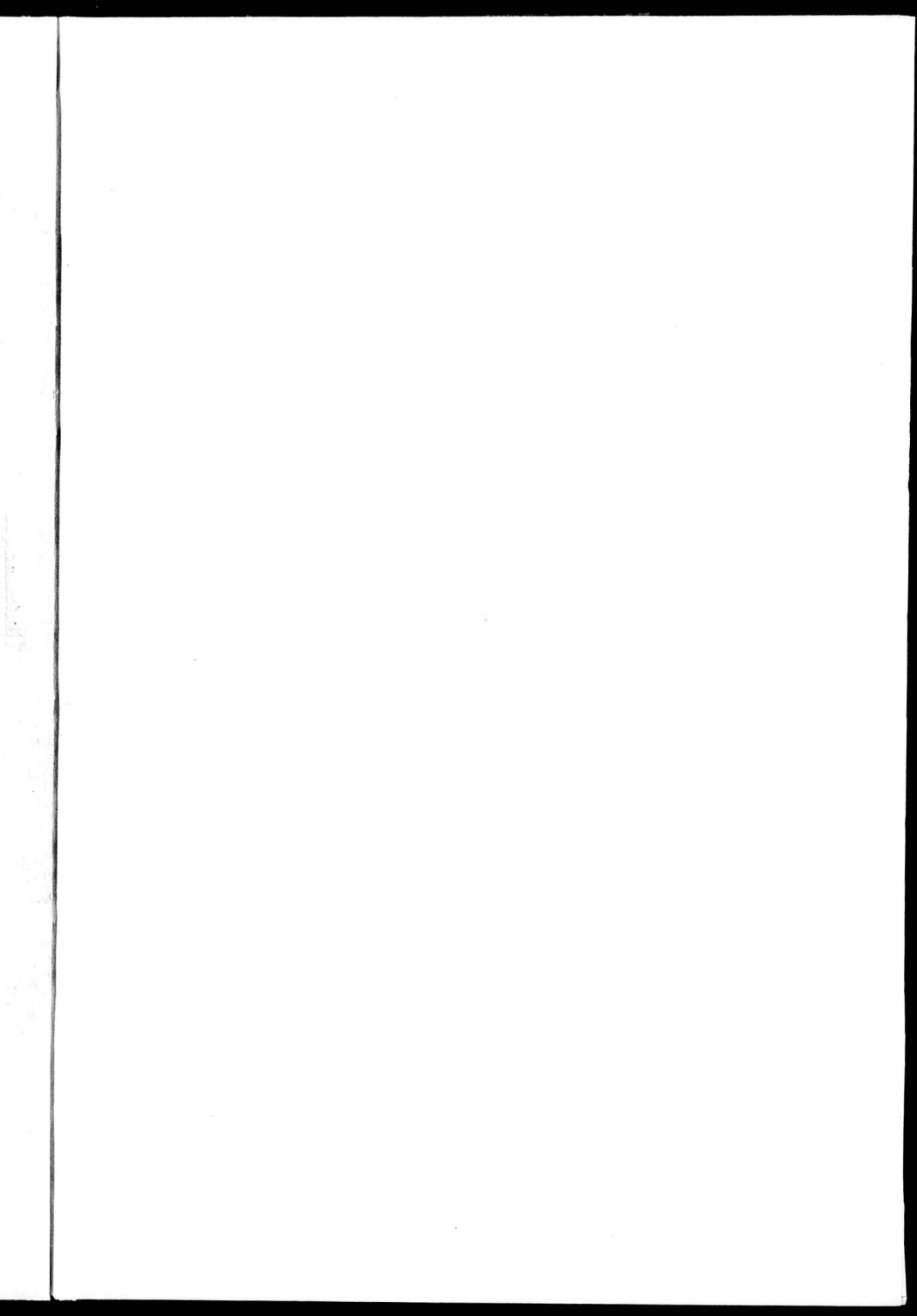
Den 26sten Maart 1867 werd mij, op aanschrijving van den Minister, met Dr. Wellenberg een onderzoek opgedragen, nopens de meerdere of mindere vatbaarheid voor den veetyphus bij de runderen, op ZM. stallen op 't Loo, en tevens gelast, naauwkeurig na te gaan, op welke wijze des Konings runderen werden gevoed, behandeld en verpleegd en aan ZExc. van dit onderzoek een verslag in te zenden. Daar die runderen van Alderney ras afkomstig waren, maar nu, op enkele na, allen van gekruist Alderney Durham's ras waren, heb ik van de 28 runderen 12 voor volstrekt onvatbaar verklaard; de andere 16 stuks allen aangewezen, als meer of minder vatbaar en aan den typhus onderhevig zijnde, doch, naar mijne wijze van zien, aan zeer weinigen, wanneer zij ziek werden, een doodelijken afloop toegeschreven; inmiddels is mij nog niet

bekend, of daarvan ook eene proef is genomen. Op den 1sten April 1867 werd ik verzocht 6 vijfjarige kalfbeesten met eenen stier te keuren, die op hetzelfde oogenblik aan de Veeartsenijschool uit Frankrijk waren aangekomen. Deze runderen waren allen van het Bretagne's ras. Zij waren aangekocht voor rekening van de Regeering, in de vooronderstelling, dat zij geheel onvatbaar zouden zijn voor den typhus. Ofschoon dit ras mij geheel vreemd was, en ik het nog nimmer gezien had, bespeurde ik echter, nadat ik die runderen één voor één goed bezigtigd en onderzocht had, dat zij wel degelijk de kenmerken bezaten van, zoo ze besmet werden, aan den typhus te zullen sterven. Maar om reden dat, hoe langer hoe meer, van mij gevergd werd proeven te nemen, nam ik mij voor, mijne denkwijze hierover niet verder uit te spreken. Ik heb dan ook in het bijzijn van den heer Heemskerk verklaard, dat ik mijn gevoelen over deze koeijen voor mij zelven hield; evenwel heb ik later aan den Directeur Wellenberg in vertrouwen gezegd, dat, wanneer die beesten besmet werden, allen zouden sterven, en wel de stier zeer spoedig. Op de bewering van een bij mij nog onbekenden persoon, was intusschen gezegd, dat de Fransche runderen dezelfde kenmerken bezaten als de 6 runderen van mij. Op dat beweren werden 2 van de Fransche runderen aan de besmetting blootgesteld met dien afloop, dat zij in den tijd van tien dagen aan den typhus zijn gestorven, zoodat de heer, die voorgegeven had, het geheim der kenmerken zoowel als ik, te kunnen zien, geheel was teleurgesteld.

Aan het slot van dit Verslag zeggen wij nog eens,

ie runderen, welke de kenmerken bezitten van
e zullen sterven aan, of geheel onvatbaar voor
yphus zijn, ook eene bijzonder goede soort van
dat dikke melk geeft, hetwelk ik, gedurende mijne
ge ondervinding als veehouder, naauwkeurig heb
erkt.

1877443

BOEKBINDERS
OELLERS
VALKENBURG

